

НАУКОВІ КОНЦЕПЦІЇ ПОХОДЖЕННЯ ПЕРВІСНИХ РЕЛІГІЙ

Питання про первісні релігійні вірування – важливе і досить складне в історії релігії. Воно пов'язане з проблемою походженням і розвитком людської духовності, яка є однією з найскладніших і найцікавіших проблем, у розв'язанні якої беруть участь всі науки про людину.

Особливо великою розбіжністю думок позначене питання про концепції походження раних чи первісних релігійних вірувань. Причиною цього є майже повна відсутність прямих свідчень щодо цих вірувань, загалом недостатнє наукове опрацювання проблеми і, зрештою, різна світоглядна орієнтованість дослідників [2, 326]

Наприклад, англійський лінгвіст М. Мюллер (1830-1900), досліджуючи мови стародавніх народів, висунув припущення, що початком релігії є міф про Сонце, знайдений ним у мовних пам'ятках. Так була започаткована міфологічна теорія, суть якої полягала у тому, що релігії давніх людей починалися з обожнювання життєдайного світила. На жаль, концепція Мюллера мала хитку наукову основу, оскільки була неузгоджена з історією виробництва, за якою міфи про Сонце були пов'язані з переходом окремих племен до землеробства, а релігійні уявлення побутували в людей, які ще жили зі скотарства, полювання і збиральництва [1, 67].

Наприкінці XIX – початку XX ст. набула поширення анімістична теорія, засновником якої був Е. Тайлор (1832-1917). Заперечуючи надприродне походження релігії, Тайлор вважав, що релігія почалася з віри в духів і в душу. Цю віру він назвав анімізмом (від лат. – душа, дух). На його думку, згодом анімізм був доповнений іншими релігійними уявленнями, після чого виникла ціла система релігійних уявлень і почуттів. Але численні дослідження первісної культури свідчать, що анімізм у чистому вигляді у жодних народів ніколи не існував, у багатьох первісних народів анімістичні ідеї були другорядними в їх релігійному здобутку.

Послідовники Тайлора запропонували різні концепції виникнення анімістичних уявлень. Так, концепція Г. Спенсера (1820-1903) народилася з ідеї «двійника», згідно з якою первісна людина бачила свого чи чужого двійника уві сні, у мареннях, звідки й з'явилась думка про подвійну сутність людини. Г. Кунов (1862-1936) шукав виникнення анімістичних уявлень у прагненні первісної людини до самопізнання, у самозаглибленні. Анімістична теорія дала поштовх високій оцінці нашого першобуття [1, 68].

З критики анімізму постала концепція преанімізму, згідно з якою найважливішими чинниками виникнення релігії є людські переживання та емоції. Висунута вона наприкінці XIX – початку XX ст. Р. Марретом, К. Прейсом, Ф. Фіркандом, Д. Кінгом як реакція на анімістичну теорію. Преанімісти підкреслювали виняткову роль емоцій у виникненні вірувань і вважали, що віри в душу передують неусвідомлені імпульси психіки, породжуючи уявлення про надприродну, безлику, духовну силу – «ману», яка керує світом. Інші критики стверджували, що анімізму передувало одухотворення речей, всієї природи, згідно з яким кожна річ, кожне явище має «свого господаря», «свій голос». Це був примітивний пантеїзм – обожнення природи. Її пізніше поглиблювали етнографи В. Богораз (1865-1936) і Л. Штернберг (1861-1927) [3, 41–42].

Французький психолог Л. Леві-Брюль (1857-1939) висунув ідею, нібито у первісних людей існувало дологічне мислення, глибоко відмінне від мислення сучасних людей. Воно й зумовило створення понять, які не вкладаються в звичайну схему розвитку людського мислення [1, 68].

Англійський етнограф, релігієзнавець Дж. Фрезер (1854-1941) запропонував магичну теорію. Духовний розвиток людства розглядався як процес, що проходить три стадії: магія, релігія, наука. Основу первісної релігії, на його думку, становить магія, в них є спільна риса

– обидві мають впливати на надприродні сили. Людина спочатку намагається боротись за свій добробут з допомогою магічних засобів, але впевнившись у їхній неспроможності, вдається до релігії, яка виникла з магічних образів. Переконавшись у безсиллі релігії, людина «винаходить» науку. Звідси робився висновок, що магія, релігія і наука є елементами одного ряду. Насправді ж – це різні сфери мислення і галузі діяльності людей [3, 42].

Існує також психологічна теорія, яка пояснює появу релігії особливостями психологічної природи людини. Цю теорію започаткував автор теорії психоаналізу З. Фрейд (1856-1939). Релігія, за Фрейдом, є наслідком психічних переживань людини, яка перебувала в стресовій ситуації. Духовний світ первісної людини схожий із світорозумінням душевнохворого, релігія і нервова хвороба мають спільне, бо психічно хвора людина так само вірить у силу своїх ідей, як це робила первісна людина. У Фрейда психічне передус соціальному і цілком визначає його, а тому психологічне сприйняття світу первісною людиною і зумовлює релігійне світорозуміння [1, 69].

Окремо слід окреслити концепцію прамонотеїзму, яка більше могла б належати до теїстичних концепцій, але вона виникла в наукових колах і детально трактує першопочаток релігії. Її автор католицький монах і етнограф А. Ланг (1841-1912) переконував, що люди споконвіку визнавали існування єдиного Бога за аналогією з батьківською владою в родині. Ця віра, на думку Ланга, виникла в ході розмірковувань первісної людини щодо своєї творчої діяльності та з традиції батьківської влади в родині. Ланг пов'язував зародження релігії з періодом розвинутого патріархату.

Свою нішу серед теорій походження релігії займає марксистська концепція. На думку її представників (К. Маркс, Ф.Енгельс), вона виникає в нерозвинутих умовах первісного суспільства, знаменуючи собою залежність людини від стихійних сил природи та суспільства. Причиною виникнення релігії є низькі пізнавальні можливості людини, примітивний рівень розвитку продуктивних сил [3, 43].

Таким чином, проблема походження релігії хвилює всіх великих дослідників, погляди яких з часом оформилися у діаметрально протилежні концепції – від твердження про вродженість релігійних ідей та богословського витлумачення релігії як одкровення Бога людині, до обґрунтування так званого безрелігійного періоду в історії людства. Головна їх особливість – намагання пояснити релігію як результат реалізації певних потреб, інтересів чи неспроможності людей подолати свою залежність від зовнішніх сил. Але однобічність і помилки розглянутих нами концепцій зовсім не дають підстав до їх цілковитого засудження. Адже саме ці праці й склали фактологічну основу наших уявлень про час, причини та передумови виникнення вірувань у первісному суспільстві.

Список використаної літератури:

1. Релігієзнавство / В. І.Лубський, Т. Г. Горбаченко, М. В. Лубська, А. І. Яковенко. – Київ : Центр учбової літератури, 2010. – С. 67–69.
3. Колодний А. Академічне релігієзнавство / А. Колодний. – Київ : Світ Знань, 2000. – С. 326.
3. Лешан В. Ю. Основи релігієзнавства / В. Ю. Лешан. – Чернівці : Рута, 2005. –С. 41–43.

Науковий керівник: к.і.н., ст. викл. Абразумова О. М.

М. М. Колосюк

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ТРИАНОНСЬКИЙ МИРНИЙ ДОГОВІР З УГОРЩИНОЮ 4 ЧЕРВНЯ 1920 РОКУ

На сьогоднішній день, в зв'язку із 100-літтям завершення Першої світової війни і Паризької мирної конференції 1919-1920 рр. є досить актуальним вивчення історії міжнародних відносин, а саме вивчення мирних договорів між воюючими сторонами. Це дає змогу проаналізувати та надати сучасну оцінку тогочасним подіям. Трианонський мирний договір, як складова Версальсько-Вашингтонської системи дає змогу проаналізувати відносини між союзними державами Антанти у Першій світовій війні та Королівством Угорщина.